

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 107. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992359676480/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

Friheden, at Aarhundrederne, som kommer, altid uden Strenghed vil bedømme de Begivenheder, som hidførte Frihedens nye Tidsalder.»

Saa vidt kæmper Bogen imod bestemte Samfundsindretninger, paa hver Side kæmper den desuden imod det hele vidtforvrenede Væv af gængse og faste Meninger, af Fordomme, hvormed de fleste Mennesker er pansrede Lag over Lag, af Anskuelse, som ikke maa røres, fordi de indenfor saa og saa mange Kvadratmiles Omfang anses for hellige. Det kan ikke siges for utvetydigt, at i dette Punkt er denne Bog betydelig og livskraftig som faa af Emigrantlitteraturens Frembringelser. Thi dertil har et Folk en Literatur, at det kan faa sin Synskreds udvidet og sin Livsanskuelse konfronteret med Livet. Fra sin tidligste Ungdom forefinder i det moderne Samfund Personligheden et yderst sammensat Kostyme af Fordomme, som den skal trække paa. «Hvorledes, spørger Manden, er det nødvendigt, at jeg ifører mig denne hullede Kappe? kan jeg ikke slippe for denne gamle Pjalt? er det uundgaaeligt, at jeg skal sværte mig i Ansigtet eller bære denne fromme Faaremaske? — Skal jeg forpligte mig til at mene, at Polichinel ikke har nogen Pukkel, skal jeg tro, at Pierrot er højerværdig og anse Harlekin for en Alvorsmand? Maa jeg slet ikke kigge nogen af dem op i Ansigtet og ikke skrive i nogen Haand: «Jeg kender dig, smukke Maske!»? Er der slet ingen Naade? Der er ingen Naade, ifald du ikke vil prygles af Polichinel og sparkes af Pierrot og smage Harlekins Briks. Men Literaturen er eller bør være det Sted, hvor alt det officielle Væsen ophører, Vedtægten er afskaffet, Maskerne rives af og det Uhorste, Oprørende: Sandheden siges.

Den Modstand, *Delphine* vakte, var stærk. Tidens mest bekendte Kritiker skrev: «Man kan ikke tænke sig farligere og mere usædelige Grundsætninger end dem, som udbredes i dette Værk. Forfatterinden synes ikke at mindes de Anskuelse, i hvilke hun som Neckers Datter er opdraget; uden Hensyn til sin Families protestantiske Tro udtaler hun sin Ringeagt for Aabenbaringen, og har i dette slette Arbejde, som foreøvrigt er forfattet med ikke ringe Evner, skrevet et langt Forsvar for Skilsmisse. Delphine taler om Kærligheden som en Balkantinde, om Gud som en Kvæker, om Døden som en Grenadér og om Moralen som en Sofist.» — Store Ord, men de samme store Ord, som Fremtiden bestandig maa høre af den tandløse Fortid, hvis svære Skyts

altid er ladet til Munden med Kirketroens vaade Krudt og Indskrænkethedens Papirkugler.

Medens Bogens Samtid i høje Toner priste dens Form og Forfatterindens digteriske Evne for desbedre at kunne nedsætte Skriftets Livsanskuelse og værdifulde Øjemed, har en moderne Kritiker kun lidet Godt at sige om den løse og brede Kunstform, som Bogen har tilfælles med de allerfleste Romaner i Breve; til Gengæld holder dens Ideer ogsaa nutildags stik, ja er end ikke i alle europæiske Lande trængte fuldt igennem, skønt Aarhundredet har stræbt at virkeliggøre dem i stedse fuldere Omfang.

Den Brydning mellem Individet og Samfundet, som fremstilles i *Delphine*, er ganske i Emigrantlitteraturens Aand. Saavel det dristige Opsving som den Forsagelse, hvormed den Enkeltes Kamp fremstilles som frugtesløs, er gennemgaaende i denne Gruppe af Skrifter. Opsvinget er i dette Tilfælde et begejstret og fortvivlet Forsøg paa at fastholde en af Revolutionens Erobring i det Øjeblik den bliver den ny Tid fravristet af Reactionen. Forsagelsen følger, fordi alle Sjæle med Vemod føler, at ingen Indsigelse kan nytte, og at den tilbagegaaende Bevægelse, som begynder, maa naa sit Maal og sit Overmaal, før en bedre Tingenes Tilstand kan ventes. Hvad formaaede en Kvindes Roman mod en Enevoldsherskers Pagt med en Pave!

Den «Kamp mod Samfundet», hun skildrer, er imidlertid langt mindre en Kamp mod den givne Stats- eller Reitsorden end mod den Sammenfiltring af Vedtægter og Anskuelse, gamle og nye, forældede og naturlige, urimelige og fornuftige, skadelige og gavnlige imellem hverandre, som sammensmeltede til en sammenhængende og tilsyneladende ensartet Masse udgør det Stof, hvoraf den offentlige Mening bestaar. Ligesom den saakaldte «sunde Menneskeforstand», der gerne rejser sig mod enhver ny Filosofi, til enhver Tid for en stor Del kun er en størknet Rest af tidligere Tiders Filosofi, saaledes er Samfundsregelen og den til denne svarende Samfundsdom, der i enhver Tidsalder møder nye Anskuelse fjendtligt, for en stor Del bygget paa Anskuelse, der i tidligere Tider møjsomt blev hævdede trods den dagældende Samfundsmenings Modstand. Hvad der først var en selverhvervet levende Antagelse stivner efterhaanden til et Tankelig. Samfundsreglen er almen, ens for Alle og som alt Almindeligt fordrer den utallige Ofre. Hvor særegent end den Enkelte er beskaffen, den behandler ham som alle de andre; det geniale Individ er over-